

Om te voorkomen, dat men mij als „orthodox“ brandmerkt: ik ben het volkomen met De Wit eens, dat een „contractie van de Noordatlantische economie“ op dit moment betreurenswaardig en overbodig zou zijn. Tegenover het hierboven voorgestelde meer gedisciplineerde beleid van de Verenigde Staten dient in West-Europa, overeenkomstig de aanbevelingen van O.E.S.O. en Europese Commissie, een politiek van expansie te staan, uiteraard gedifferentieerd naar de eisen van de afzonderlijke nationale economieën¹). Dit lijkt mij een betere manier om het belang van de Verenigde Staten en de ontwikkelingslanden te behartigen dan een geforceerde kapitaalexport, die de investeringsactiviteit, de werkgelegenheid en de groei in onze continenten, zulks ook ten detrimente van de rest van de wereld, zou bedreigen.

POLITIEKE ASPECTEN

Een grote maar moeilijk te kwantificeren invloed op de Amerikaanse betalingsbalans gaat ongetwijfeld uit van de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten. Het aanhouden door het buitenland van dollars boven de economische behoefte is niets anders dan een meefinanciering van deze buitenlandse politiek. Het onbehagen over deze laatste, in het bijzonder de oorlog in Vietnam, is in West-Europa groot en bepaald niet exclusief Frans. In een verkiezingsjaar ligt het voor de hand dat de Verenigde Staten zullen trachten zonder een al te sterk aanhalen van de buikriem in het binnenland hun buitenlandse doeleinden te blijven nastreven. Het is de vraag of West-Europa daar financieel aan moet bijdragen als men let op de twijfels die in ons gebied bestaan over de juistheid van die doeleinden.

De E.E.G. heeft m.i. in monetaire zaken juist een bijzonder grote eenheid ten toon gespreid. De monetaire en financiële autoriteiten van de Vijf hebben zich stellig niet louter onder chantage van Frankrijk gegroepeerd rond het strikte standpunt. Dit blijkt wel uit de bezwaren die bijvoorbeeld de *Nieuwe Rotterdamse Courant* heeft aangezekend tegen de gedemonstreerde frontvorming van de Zes te München en Rio.

Naar mijn mening strekt het de financiële bewindslieden en centrale bankiers van de Vijf tot eer, dat zij de monetaire problematiek op haar merites hebben beoordeeld tegen de achtergrond van een veel belangrijker politiek doel dan dat van hen, die hetzij de Franse hegemonie in Europa propagieren, hetzij deze ten koste van alles willen bestrijden. Het ging er namelijk om te voorkomen, dat het Westerse geldstelsel door gebrek aan vertrouwen zou ineenstorten, met als mogelijk gevolg een grote crisis en wellicht het einde van onze maatschappijvorm. Het is dan ook niet juist om te zeggen, dat Frankrijks partners de internationale geldvraagstukken zakelijk hebben gezien met verwaarlozing van de politieke aspecten, een mening die men bij fervente Atlantici wel aantreft.

Januari 1968

E. F. Limburg

Naschrift

Op vele punten kan ik het eens zijn met de heer Limburg wat betreft zijn opmerkingen over de internationale monetaire situatie, maar niet met de gedachte dat het huidige Westeuropese monetaire beleid de enige of zelfs maar de beste garantie is voor de handhaving van het bestaande monetaire bestel. Het alternatief was het onderwerp van

het artikel waarop hij reageerde en daarop behoef ik niet in te gaan. Toch wil ik opmerken, dat het niet moeilijk is een mechaniek te ontwerpen, waarbij de dollarsaldi worden omgezet in kredieten voor investering in het buitenland. Zulke kredieten doen geen bercep op de normale kapitaalmarkt en de vrees voor een toeneming van de kapitaalschaarste in West-Europa is dan ook niet gegrond. De prijs van zulke kredieten, een investeringsaftrek, overheids-garantie en mogelijke andere stimulantia zouden de instrumenten van een actieve buitenlandse investeringspolitiek kunnen zijn.

Het probleem van de ontwikkelingslanden hangt ontegenzeggelijk samen met de monetaire problematiek. Maar het begrenzen van de activiteit in West-Europa, zodat de prijzen van de industriële eindprodukten niet onder druk komen en derhalve de ruilvoet voor de ontwikkelingslanden verbeterd, kan geen oplossing op lange termijn zijn voor de ontwikkelingslanden. En als men denkt aan de repercussies van de huidige ontwikkelingen op het hulpprogramma van de Verenigde Staten (toch altijd nog de grootste donor) dan lijken de voordelen op korte termijn eveneens twijfelachtig. Maar indien de buitenlandse investeringsfaciliteiten ook op de ontwikkelingslanden van toepassing zouden zijn (en er zijn daar werkelijk wel rendabele projecten met de mogelijkheid tot overmaking van winsten naar Europa) dan zouden de voordelen voor „derde“ landen waarschijnlijk groter zijn dan bij de conservatieve koers, die thans gevaren wordt.

Niemand zal overigens willen bestrijden, dat de dollar uit een oogpunt van stabiliteit een onzekere tijd doormaakt. Niemand zal ook willen ontkennen dat binnenlandse hervormingen een onvermijdelijke remedie zijn als de huidige budgettaire moeilijkheden voortduren. Maar de karakterisering, dat de Verenigde Staten boven hun stand leven, is misleidend. De lopende rekening van de Amerikaanse betalingsbalans heeft van 1960 tot 1966 grote overschotten vertoond en in 1967 zullen als gevolg van de zware oorlogsbestedingen uitgaven en ontvangsten ongeveer in evenwicht zijn. Laten we zeggen, dat de Verenigde Staten teveel op afbetaling hebben gekocht. Geen consumptiegoederen, maar produktiemiddelen, die binnen enkele jaren veel dollars naar de Verenigde Staten zullen doen terugvloeien. De huidige ontwikkeling draagt het gevaar in zich, dat West-Europa ten opzichte van de Verenigde Staten in dezelfde verhouding komt te verkeren als Canada nu, waar de jaarlijkse service van vroegere kapitaalvoer de huidige kapitaalstroom ruim overtreft.

De monetaire geschiedenis van West-Europa is onvoldoende geanalyseerd om antwoord te geven op alle vragen, die er op dit gebied rijzen. Waarom, zo vraagt men zich af, hebben de vakverenigingen onvoldoende druk uitgeoefend op het loonpeil, met als gevolg een accumulatie van de onevenwichtigheid. Waarschijnlijk zou het de werkende bevolking van West-Europa op lange termijn niet ten goede zijn gekomen als door een opvoering van het loonpeil het externe evenwicht zou zijn gehandhaafd. Evengoed zou het interessant zijn het antwoord te kennen op die vraag. Wat dat antwoord ook moge zijn, het is niet, dat er grenzen werden gesteld door de betalingsbalans.

Gerrit M. de Wit

¹) In West-Duitsland, Frankrijk en België is een dergelijke politiek reeds ingezet.

Nogmaals: sparen bij het spaarkasbedrijf

Onder de titel „Sparen bij het spaarkasbedrijf: een aantrekkelijke mogelijkheid?“ verscheen van de hand van de heer J. Rodenburg in *E.-S.B.* van 24 januari 1968 een artikel, waarin een o.i. ongerechtvaardigde aanval op het spaarkasbedrijf wordt gedaan. Schrijver blijkt onvoldoende bekend met het spaarkasbedrijf en zijn bedrijfsvoering, en is niet in staat het aangedragen cijfermateriaal op de juiste wijze te interpreteren. In onderstaande reactie op dit artikel hebben wij ons niet beperkt tot een verweer tegen schrijvers aanval, maar tevens de verschillende facetten van het spaarkasbedrijf aan een kritisch onderzoek onderworpen. De volgende vier punten komen hierbij aan de orde:

1. Het spaarkasbedrijf houdt zich bezig met het afsluiten van spaarkasovereenkomsten, waarbij spaarder zich voorneemt gedurende zekere periode bij de spaarkasonderneming regelmatig te sparen en waarbij deze onderneming zich verbindt tot een uitkering bij afloop van de overeengekomen spaarperiode of bij eerder overlijden van de spaarder. De spaarkasovereenkomst heeft derhalve een tweeledig karakter: zij beoogt een uitkering bij leven óf een uitkering bij overlijden.

2. De uitkering bij leven en de daaraan ten grondslag liggende besparingen zijn gebaseerd op het zgn. tontine-principe. Dit principe is bepalend voor het rendement.

3. Het contractuele spaarkas-sparen legt een bepaalde binding tussen spaarder en spaarkasonderneming. De werking van deze binding heeft vele voordelen, doch legt de spaarder beperkingen op, die met name bij roeyement en afkoop naar voren treden.

4. Spaarkasovereenkomsten tussen spaarder en onderneming komen tot stand door tussenkomst van een acquisitie-apparaat, dat voor zijn diensten beloning ontvangt.

TWEELEDIG KARAKTER VAN HET SPAARKASCONTRACT

Het spaarkascontract voorziet in een uitkering bij leven op een bepaald tijdstip of bij eerder overlijden van de spaarder. Voorheen stond de spaarfunctie voorop en werd bij overlijden van de spaarder een bedrag uitgekeerd gelijk aan de gedane betalingen vermeerderd met samengestelde interest. Deze vorm, die ook heden ten dage waar passend nog wordt afgesloten, wordt echter overvleugeld door spaarkasovereenkomsten met een verdergaande risicodekking. Wij noemen: de uitkering, bij overlijden, van een van tevoren vastgesteld kapitaal, dat zich in het algemeen beweegt op het niveau van het bedrag, dat spaarder bij in leven blijven met zijn spaarcontract beoogde te bereiken, en de overname door de spaarkasonderneming van de premiebetaling bij overlijden en/of algehele invaliditeit van de verzorger of de spaarder. Al naar gelang het inzicht van de directie heeft de ene spaarkasonderneming haar diensten in deze richting verder uitgebreid dan de andere. Niettemin komt deze ontwikkeling, waarop door schrijver geen acht is geslagen, bij alle spaarkasondernemingen sterk naar

voren. Het spaarkascontract heeft dus een tweeledig karakter: niet sparen óf verzekeren, maar sparen én verzekeren. Ingevolge dit dubbele karakter — dat men ook op het terrein van het levensverzekeringwezen kan waarnemen — onderscheidt het spaarkascontract zich van alle vormen van louter sparen en kan en mag daarmee niet zonder meer worden vergeleken, zoals schrijver doet.

Hiermede is tevens verklaard het door de schrijver signaleerde verschijnsel, dat door hem simplistisch wordt aangeduid als „het onderling oneens zijn“ van de spaarkasdirecteuren over het wezen van het spaarkasbedrijf. Mag de ene directie de spaarkasovereenkomst niet eens van een andere zijde belichten dan een andere spaarkasdirectie? Mag de ene directeur het nuttig achten de door zijn maatschappij geboden mogelijkheden meer te ontwikkelen in de richting van een verdergaande overlijdensdekking dan de andere directeur, die juist de spaardiensten wil blijven beklemtonen? De verschillende meningen over de waarde van de spaarkasovereenkomst hebben juist de sterkste stimulans gegeven aan de verdere ontwikkeling en verbetering van de geboden diensten en ook aan de grotere variatie in de vormen daarvan.

TONTINE-KARAKTER EN RENDEMENT VAN HET SPAARKASCONTRACT

Het spaargedeelte van het spaarkascontract is gebaseerd op het tontine-principe. Schrijver geeft hiervan in zijn artikel een duidelijke omschrijving. Spaarders die in een bepaald jaar voor een bepaalde tijdsduur een spaarcontract afsluiten met een spaarkasonderneming, vormen tezamen een door die onderneming afzonderlijk te administreren jaarkas, waarin zij in regelmatige periodieke betalingen hun overeengekomen spaargelden storten. Tegen vergoeding van een vastgesteld op de spaargelden in te houden administratieloon wordt het vermogen van de jaarkas belegd en beheerd door de onderneming. Uit haar jaarresultaten worden door de onderneming dotaties daaraan toegevoegd. Na afloop van de jaarkas wordt het daarin aanwezige saldo geheel uitgekeerd aan de op dat tijdstip nog in leven zijnde spaarders¹⁾.

Het rendement is afhankelijk van een aantal factoren.

We noemen de volgende:

- a) het bedrag van de in de jaarkas gestorte spaargelden;
- b) het aantal in leven zijnde, dus meedelende, spaarders;
- c) het bedrag aan ingehouden administratieloon;
- d) het rendement van de beleggingen;

¹⁾ De door de overleden spaarders vóór hun overlijden in de jaarkas gestorte spaargelden blijven met de daarvan gekweekte rente deel uitmaken van het vermogen van de jaarkas. De uitkeringen bij overlijden geschieden niet ten laste van de jaarkas, doch ten laste van de spaarkasonderneming. Het facet der verdelingsfactoren mogen wij hier als voor ons betoog niet van wezenlijk belang buiten beschouwing laten.

- e) de dotaties uit de winst der spaarkasonderneming;
- f) de waardevermeerdering resp. -vermindering van de beleggingen der jaarkassen.

De eerste twee factoren kunnen tezamen nimmer verlies opleveren: er zullen in de spaarkas altijd spaargelden aanwezig zijn, die daarin zijn gestort door spaarders, die door overlijden niet meedelen. Het effect van deze factoren wint aan betekenis naarmate de looptijd van de jaarkas langer is. Het bedrag aan administratieloon wordt door schrijver op ca. 9 pCt. van het nominale spaarbedrag berekend. Het rendement van de beleggingen wordt telkens bepaald door de op elk moment van beleggen geldende rentevoet en komt geheel ten goede aan de jaarkas. Er is dus geen rentemarge ten gunste van de onderneming. De dotatie uit de winst wordt door schrijver berekend op gemiddeld ca. 1 pCt. van het totale spaartegoed per jaar. Indien deze dotatie jaarlijks over de jaarkassen wordt verdeeld in verhouding tot het spaartegoed, betekent dit, dat het rendement in feite 1 pCt. hoger ligt dan de algemeen geldende rentevoet. De daaruit voortvloeiende hogere renteopbrengst overtreft het ingehouden administratieloon. Dit is zeker het geval, indien — zoals ook door schrijver is geconstateerd — de dotatie niet aan alle jaarkassen gelijklijk, doch hoofdzakelijk aan de tot uitkering komende jaarkas, ter beschikking wordt gesteld en dan ca. 9 pCt. van het daarin op dat moment aanwezige spaartegoed bedraagt.

Wat ten slotte de uiterst belangrijke factor: waardevermeerdering of -vermindering van de beleggingen der jaarkassen betreft, het volgende. Om de spaarder niet aan grote koersrisico's bloot te stellen, hebben de spaarkasondernemingen de beleggingen der jaarkassen voornamelijk gezocht in de zgn. risicomijdende sector²⁾. Zelfs hier blijken de koersrisico's nog vrij aanzienlijk te kunnen zijn. Bij stijgende rentevoet dalen vastrentende beleggingen met lager rentetype in waarde, veroorzaken dus koersverliezen. In de afgelopen jaren is de rente met forse sprongen vanuit het dieptepunt van $3\frac{1}{4}$ à $3\frac{1}{2}$ pCt. gestegen naar het niveau van $6\frac{3}{4}$ pCt. en hoger. De gemiddelde nominale rente van de totale beleggingsportefeuille der jaarkassen stijgt uiteraard slechts langzaam, omdat alleen de nieuwe spaargelden en de rente en aflossingen van oude beleggingen voor belegging tegen de hogere rente in aanmerking komen. Bij een snelle aanhoudende stijging van de rentevoet wordt de marge tussen de gemiddelde nominale rente en de marktrente voorshands dus steeds groter.

Per ultimo 1966, toen de gemiddelde nominale rente 5 pCt. en de marktrente $6\frac{3}{4}$ pCt. bedroeg, was deze marge gegroeid tot $1\frac{3}{4}$ pCt. Dit heeft, al naar gelang de samenstelling van de beleggingsportefeuille, bij de ene onderneming tot grotere koersverliezen geleid dan bij de andere. Nochtans kunnen wij twee belangrijke dingen vaststellen: 1. ook koersverliezen hebben tezamen met de factor administratieloon het door schrijver voor de in het recente verleden tot uitkering gekomen jaarkassen juist berekende rendement van $3\frac{1}{2}$ à 4 pCt.³⁾ niet kunnen aantasten, dank zij dotaties der maatschappijen; 2. de marge tussen gemiddelde nominale rente en marktrente is thans aan het afnemen. De koersverliezen worden teruggewonnen. Dit proces is trouwens onvermijdelijk, al was het alleen al door het feit, dat ook de laagrentende beleggingen steeds dichter haar aflooptdatum en daarmee de parikoers naderen. Het dieptepunt mag thans als voorbij worden beschouwd. Er komt zelfs een tijd en dat is evenzeer onvermijdelijk, dat de gemiddelde nominale rente zal liggen

boven de marktrente. Dan zullen de koerswinsten de uitkeringen omhoog brengen en is wellicht de tijd aangebroken, dat het rendement van de spaarkasovereenkomst boven de geldende marktrente uitstijgt. Garantie van een vast uitkeringsbedrag — schrijver merkt zulks terecht op — is hier dan ook niet op haar plaats. Zij zou afbreuk doen aan het tontine-karakter van de spaarkasovereenkomst. Het garanderen van een *minimum* uitkering, zoals door een spaarkasonderneming toegepast, is hiermede niet in strijd. Al met al kunnen wij in tegenstelling tot schrijver geen reden tot pessimisme vinden. Het is ook wel erg simplistisch van schrijver om een rendement van $3\frac{1}{2}$ à 4 pCt., verkregen over een lange periode met een gemiddeld veel lagere rentevoet, te vergelijken met de momenteel hoge rente van 6 à $6\frac{1}{2}$ pCt.

Wij moeten hier nog andere verwijten tot de schrijver richten. Hij neemt op blz. 69 van zijn artikel een staat over uit het verslag van de Verzekeringskamer 1966, die betrekking heeft op het totale spaartegoed van alle jaarkassen van alle 9 spaarkasondernemingen. Hij doet dit op incorrecte wijze: in plaats van over administratieloon spreekt hij over administratiekosten. Ook de interpretatie van de overgenomen tabel is uiterst bedenkelijk. Men kan daaruit niets aflezen omtrent de ontwikkeling van het spaartegoed der verschillende jaarkassen en zeker niets omtrent het rendement van het spaarcontract. Tegenover baten, voornamelijk bestaande uit interest en winstaandelen, stelt schrijver lasten, voornamelijk bestaande uit administratiekosten (moet, zoals gezegd, zijn administratieloon) en beleggingsverliezen. Daarmede wil hij dan bewijzen, dat er van de rente maar weinig of niets overblijft. Het administratieloon mag niet worden gesteld tegenover de post interest. Het administratieloon staat tegenover de stortingen; het wordt in de beginfase van de spaarkascontracten op de stortingen ingehouden. Dat impliceert dat bij een sterk stijgende produktie — waar het spaarkasbedrijf zich in mag verheugen — de post administratieloon relatief sterker toeneemt dan de post stortingen. Schrijver zal toch niet aannemen dat een stijgende produktie leidt tot geringere opbrengsten of zelfs verliezen.

Over de aard van de post beleggingsverliezen spraken wij al. Deze verliezen worden slechts voor een evenredig deel reëel bij het tot uitkering komen van jaarkassen. Zij werden opgevangen door dotaties van de onderneming. Voor de andere jaarkassen zijn de koersverliezen voorshands boekverliezen; die onvermijdelijk zullen worden teruggewonnen. Daar komt nog bij dat wél geleden doch gecompenseerde koersverliezen uiteindelijk ten goede komen aan de andere jaarkassen. Het is onbegrijpelijk dat schrijver een en ander niet heeft ingezien. Ook elders heeft schrijver moeite het door hem aan het verslag van de Verzekeringskamer ontleende rendement van beleggingen van 4,8 pCt. — dat inmiddels tot ca. 5 pCt. is gestegen — te accepteren. Bij zijn berekening van het „break-even point” op blz. 70 rechterkolom kan hij er niet toe komen het rendement hoger dan 3 pCt. te stellen. Dat schrijver voorts niet veel vertrouwen heeft in een voortdurende mogelijkheid tot het geven van dotaties, vinden wij niet erg. Het zou erger zijn,

²⁾ Men kan natuurlijk ook de risicodragende sector, i.c. de aandelensector, kiezen. Deze biedt grotere winstmogelijkheden, maar bij kerend getij eveneens aanzienlijke verlieskansen. De spaarder moet zich van dit verhoogde risico wel bewust zijn.

³⁾ Bij de berekening van het rendement dient men de betaalde verzekeringspremiën buiten beschouwing te laten. Deze vervullen in het tweeledige spaarkascontract een eigen functie.

wanneer de spaarkasondernemingen zelve daarin geen vertrouwen meer zouden kunnen stellen.

SPAARBINDING

Vorm en inhoud van het spaarkascontract maken een zekere gebondenheid van spaarder noodzakelijk. Men mag het een sterke gebondenheid noemen, maar men mag daarbij dan twee dingen niet vergeten: 1. de gebondenheid beoogt de spaarder ten volle profijt te doen trekken van de beide kanten van het spaarkascontract; 2. de spaarder heeft de gebondenheid vrijwillig op zich genomen. De waarde van de gebondenheid zal moeten worden beoordeeld naar de waarde van de rechten die aan deze gebondenheid ten grondslag liggen: het recht op een uitkering bij afloop van de jaarkas en het alternatief recht op een uitkering bij overlijden. De gebondenheid maakt het contract bij uitstek geschikt voor bezitsvorming op langere termijn. Niet zonder reden is dan ook het spaarkas-sparen als spaarvorm opgenomen in het bezitsvormingsbeleid van de overheid. Het is bijzonder grievelijk in het artikel van schrijver de suggestie te moeten lezen, dat in deze tegemoetkoming van de overheid ten aanzien van het spaarkasbedrijf niet veel méér gezien moet worden dan een steunmaatregel voor een anders wegwijnende en ten dode opgeschreven bedrijfstak. Uiteraard wijzen de spaarkasondernemingen hun kandidaat-spaarders op de door dit overheidsbeleid geboden mogelijkheden. Schrijver kan dit het spaarkasbedrijf moeilijk verwijten. Ook de overheid geeft op uitgebreide schaal de nodige voorlichting.

De in het spaarkascontract verankerde gebondenheid van spaarder geeft eigenlijk al een antwoord op het probleem van royement en afkoop. Royement en afkoop moeten altijd worden ontraden, niet in de eerste plaats omdat zij voor de spaarder verlies kunnen opleveren, maar vooral omdat zij de spaarder de voordelen van het spaarcontract onthouden. Het spaarkasbedrijf heeft de gebondenheid evenwel niet zodanig willen verabsoluteren, dat zij in rechte afdwingbaar zou zijn. De spaarder heeft derhalve te allen tijde het recht zijn spaarcontract te beëindigen. Voortijdige beëindiging zal leiden tot royement of afkoop, al naar gelang het tijdstip van beëindiging ⁴⁾.

ROYEMENT

Over het algemeen levert royement voor de spaarder geen groot verlies op, omdat de meeste royementen plaatsvinden, voordat er op het spaarcontract betalingen van betekenis hebben plaatsgevonden. Talrijk zijn de royementen, welke zelfs geen enkel verlies voor spaarder opleveren. De royementen zullen zeker wel eens worden veroorzaakt door een onbezonnen besluit van de spaarder, doch er zijn ook talrijke andere oorzaken, zoals verandering van ingangsdatum, verandering van tarief, opgekomen betalingsmoeilijkheden, om nog niet te spreken van de verborgen verleiders, die een zwakke spaarder van zijn besluit afbrengen. Publikaties als van schrijver oefenen natuurlijk evenmin een gunstige invloed uit.

Op blz. 70 van zijn artikel zegt schrijver: „Het zal nu meteen duidelijk zijn, waarom de eerste 3 jaarstortingen praktisch altijd verplicht zijn en zelfs gerechtelijk kunnen worden ingevorderd”. Wederom een misgreep. Onder de zeven bij de Nederlandse Vereniging ter Bevordering van het Spaarkasbedrijf (N.V.B.S.) aangesloten ondernemingen is er namelijk niet één, die de betaling van ook maar één jaarstorting of een deel daarvan verplicht stelt, zodat

van enige gerechtelijke invordering zelfs geen sprake is ⁵⁾. Aan deze onjuistheid knoopt schrijver wat verderop in zijn artikel berekeningen van verliezen voor geroyeerde spaarders vast, die in werkelijkheid tot een fractie daarvan moeten worden teruggebracht.

AFKOOP

Afkoop gaat gepaard met verlies. Schrijver wijst hierop terecht. De spaarkasondernemingen steken het ook zelf niet onder stoelen of banken. Het staat uitdrukkelijk vermeld in het polisreglement. Schrijver vindt dat niet voldoende. Wij citeren daarom uit een propagandafolder van een der spaarkasondernemingen:

„De afkoopwaarde is gelijk aan het totaal van de door de inschrijver betaalde spaarstortingen, verminderd met het volle administratieloon en vermeerderd met 3 pCt. rente op rente. Door de aftrek van het administratieloon kan de afkoopwaarde geringer zijn dan het betaalde bedrag. De reeds in de jaarkas aanwezige winstuitkeringen gaan bovendien aan de afkopende inschrijver voorbij. Afkoop moet in het algemeen worden ontraden”.

Spaarkas-sparen mag niet worden vergeleken met spaarbank-sparen. Hoe nuttig deze laatste vorm van sparen in de daarvoor geëigende situatie ook is, het spaarkas-sparen vervult een eigen functie, gericht op bezitsvorming op langere termijn, en is door de daaraan verbonden dekking van het overlijdensrisico meer verwant aan het levensverzekeringssparen.

OMVANG AFKOOP EN ROYEMENT

Een enkel woord over dit punt, omdat schrijver opnieuw blijkt geeft van zijn onvermogen om de door hem aangevoerde cijfers te interpreteren. Schrijver tekent, dat ongeveer de helft van de spaarders binnen enkele jaren het spaarcontract voortijdig beëindigt door royement of afkoop. Hij vergelijkt daartoe het totale bedrag aan royement en afkoop in 1966 ad f. 53,4 mln. met het gemiddeld bedrag aan nieuwe inschrijvingen over de 5 jaren voorafgaande aan 1966, ad f. 108 mln. Vergelijken kan natuurlijk nuttig zijn, doch men moet dan vergelijkbare grootheden vergelijken. De hier met elkaar vergeleken grootheden zijn dit echter niet. Schrijver gaat ook hier voorbij aan de invloed, welke uitgaat van de sterke stijging van de produktie gedurende de afgelopen jaren, een stijging van f. 96,3 mln. in 1962 tot f. 149,3 mln. in 1966. Voorts laat schrijver in zijn berekening buiten beschouwing de produktie van het jaar 1966, terwijl — zoals wij onder het hoofd „royement” reeds hebben opgemerkt — de royementen zich voornamelijk concentreren in de beginfase van het spaarkascontract en voor de spaarder geen of slechts een gering verlies opleveren.

⁴⁾ Eenvoudigheidshalve laten ook wij het stortingvrij maken van het spaarcontract buiten beschouwing.

⁵⁾ In zijn naschrift bij het in *E.-S.B.* van 14 februari 1968 verschenen artikel van de heer Pakker over het spaarkas-sparen, stelt de heer Rodenburg opnieuw, dat bij het spaarkas-sparen de betaling van de eerste stortingen — hij noemt nu 1½ à 2 jaarstortingen — verplicht is en gerechtelijk kan worden ingevorderd. Ten bewijze hiervan neemt hij de desbetreffende bepalingen uit een polisreglement over. Schrijver blijkt onvoldoende geïnformeerd. Hij baseert zijn stelling op verouderde stukken. Vroeger kwam een dergelijke bepaling weliswaar in de reglementen voor. Zij werd echter al geruime tijd niet meer toegepast. Sedert enkele jaren is zij geheel uit de reglementen verdwenen.

Schrijver had beter eens met elkaar kunnen vergelijken de omvang van het ingeschreven bedrag bij de sluiting van de jaarkas (einde van het eerste jaar) en bij de verdeling der jaarkas. Wij hebben dat gedaan voor de in 1964, 1965 en 1966 tot verdeling gekomen jaarkassen van de drie ondernemingen, die de grootste jaarkassen verdeelden. Dit leidde tot de volgende resultaten:

Ingeschreven bedrag (in gld.)	Tot verdeling gekomen in		
	1964	1965	1966
bij sluiting	18.993.354	22.276.960	22.824.306
bij verdeling	14.187.332	16.682.096	17.184.586
in stand gebleven ...	74,7 pCt.	74,9 pCt.	75,3 pCt.

In het verval van ca. 25 pCt. is mede begrepen het verval door overlijden en door wijziging van het contract (stortingvrij contract).

DE ACQUISITIE

Om spaarkascontracten te sluiten, moet een actieve verkooppolitiek worden gevoerd. Dat is — zoals schrijver terecht opmerkt — nu eenmaal op vele terreinen van het economisch leven een dringende eis. Een dergelijke politiek vereist een uitgebreid en bekwaam acquisitie-apparaat. Tegen dit apparaat heeft schrijver twee bezwaren: hij vindt het te duur en hij vindt het bedenkelijk van kwaliteit. Over het toelaatbare kostenpeil van het acquisitie-apparaat kan men van mening verschillen. Het oordeel hierover wordt uiteraard geheel bepaald door de waarde, welke men aan het spaarkascontract toekent. O.i. vervult het spaarkascontract een nuttige functie in de maatschappij. Zijn oordeel over de kwaliteit van het produktie-apparaat baseert schrijver op twee gronden: 1. eigen en ander ervaring („Uit eigen ervaring, aangevuld door enkele gesprekken met mij toevallig bekende inschrijvers, bleek dat géén der betrokkenen voldoende was voorgelicht omtrent de consequenties van het inschrijven bij een spaarkas”, blz. 71) en 2. de omvang van het aantal royementen en afkopen („Het grote aantal royementen en afkopen wijst er reeds op, dat men zich bij het tekenen van het contract onvoldoende bewust was van de consequenties”, blz. 71/72). Ook al zouden wij aan schrijvers ervaringen het volle gewicht willen toekennen, dan zijn deze uiteraard te fragmentarisch en te eenzijdig om een zo ongenueanceerd oordeel over het acquisitie-apparaat van het totale spaarkasbedrijf te wettigen. Het door schrijver berekende aantal royementen en afkopen blijkt sterk overtrokken te zijn.

Klachten over onvoldoende voorlichting zullen op vrijwel geen terrein van het economisch leven geheel kunnen worden vermeden. Belangrijk is natuurlijk of deze klachten juist zijn. Het zou dwaas zijn te ontkennen, dat er in het spaarkasbedrijf op het terrein van de voorlichting geen gerechtvaardigde klachten mogelijk zouden zijn. Er wordt dan niet gearzeld daarop het juiste antwoord te vinden zowel ten aanzien van de betrokken spaarder als ten aanzien van de betrokken vertegenwoordiger. Klachten kunnen evenwel ook hun grond vinden in een later opgekomen spijt over een eerder met voldoende kennis van zaken en in volle vrijheid genomen besluit. Het vereist ook een zekere zedelijke moed het begonnen sparen regelmatig vol te houden.

Schrijver geeft op blz. 72 rechterkolom van zijn artikel een vals beeld van de gang van zaken in het produktie-

proces van de spaarkas. Het is niet juist, dat de produktie in hoofdzaak tot stand komt door tussenkomst van acquireurs, die dit werk meestal in de avonden als bijverdienste uitverceren, de kandidaat-spaarders overrompelen en de zaak er binnen 30 of 60 minuten doordrukken. Evenmin is het juist, dat de spaarkas-spaarders voornamelijk gevonden worden in de bevolkingsgroep, die schrijver als „de kleine spaarder” wenst aan te duiden. Hiertegenover stellen wij, dat verreweg de meeste produktie tot stand komt door tussenkomst of met medewerking van vast gehonoreerde medewerkers; dat deze gebruik maken van propagandamateriaal, dat aan duidelijkheid niets te wensen overlaat; dat de spaarders bij een spaarkas gevonden worden onder alle groepen van de bevolking; dat niet zelden spaarkas-spaarders hun belangen bij de spaarkas bestendigen of uitbreiden door het sluiten van nieuwe spaarkasovereenkomsten; dat aan de opleiding van de spaarkasvertegenwoordigers de uiterste zorg wordt besteed. Wanneer er desondanks ook in het spaarkasbedrijf hier en daar een misgreep kan plaatsvinden, dan wordt dat niet in de laatste plaats door dit bedrijf zelf betreurd en recht gezet, maar dat wettigt niet een veroordeling van het bedrijf als zodanig noch van de door dat bedrijf geboden diensten.

We laten nog eenmaal de heer Rodenburg aan het woord. Op blz. 72 linkerkolom schrijft hij: „Wat mij bevreemdt is, dat ... de spaarkasondernemingen zich tot hun huidige positie konden ontwikkelen, zonder dat er enige kritiek van belang aan de oppervlakte kwam. Het totaal ingeschreven bedrag van de gezamenlijke spaarkassen bedroeg ultimo 1967 ca. f. 1.035 mln.” Dat is nu juist wat ons niet bevreemdt. Dank zij de kwaliteiten van de door het spaarkasbedrijf verleende diensten kon het zich tot de huidige positie ontwikkelen en kan de toekomst met vertrouwen worden tegemoet gezien.

**Nederlandse Vereniging ter
Bevordering van het Spaarkasbedrijf**

Naschrift

Wie het bestaansrecht van een bedrijf in het openbaar discutabel stelt, mag daarbij niet aannemen dat dit geen reacties van de betrokkenen zal oproepen. De zeven bij de N.V.B.S. aangesloten ondernemingen hebben dan ook en bloc, bij monde van hun vereniging, gereageerd. Toch blijkt, na analyse, dat men t.a.v. de essentiële punten (rendement, onnatuurlijk verval en voorlichting) minder argumenten heeft kunnen verzamelen dan de omvang van het verweer zou doen vermoeden. Het is jammer, dat men het nodig geoordeeld heeft, woorden als „simplistisch, misgreep en onvermogen” te gebruiken, om de lezer van mijn ongelijk te overtuigen. Daarom zal ik trachten zo kort mogelijk de kritiek, waar dit de essentie raakt, te ontzenuwen en voorbijgaan aan de punten waar men zich verliest in vage suggesties.

SPAREN EN VERZEKEREN?

Het is mij niet ontgaan, dat sommige spaarkasondernemingen de mogelijkheid bieden om aan de spaarovereenkomst een kapitaalverzekering te koppelen. Een dergelijke overeenkomst staat vrijwel gelijk met de gemengde levensverzekering, met als enige verschil dat door het tontincysysteem de uitkering-bij-leven niet vaststaat. Deze con-

tracten heb ik in mijn publikatie buiten beschouwing gelaten, omdat hier van het eigen karakter van de spaarkas-overeenkomst weinig overblijft. Bovendien heb ik uitdrukkelijk vermeld, dat ik een algemeen beeld wilde geven. Het spaarkas-sparen is niet, zoals men stelt, per definitie „sparen én verzekeren”. Men kan nog steeds een spaar-overeenkomst sluiten zonder contraverzekering, al beveelt het spaarkasbedrijf deze mogelijkheid niet aan. Juist in het spaarelement van het spaarkascontract is het eigen karakter van deze overeenkomst gelegen, nl. het tontine-principe. Vandaar dan ook, dat ik een vergelijking heb gemaakt met „gewoon” sparen. Voorts moet ik opmerken, dat het mij niet duidelijk is waarom men zo uitdrukkelijk vermeld wil zien, dat bij het spaarkasbedrijf een ontwikkeling gaande is in de richting van de gemengde levensverzekeringscontracten (de zgn. „koppelverkoop”). Dit zijn juist de contracten die bij het levensverzekeringbedrijf steeds moeilijker verkoopbaar worden. De heer Boellaard (Bank- en Verzekeringsnummer *Alg. Handelsblad*, 6 februari 1968) en ook andere schrijvers wijzen op een verschuiving van spaarverzekering naar uitsluitend-*risicoverzekering*. In deze verschuiving kunnen de spaarkasbedrijven niet meegaan, omdat hier geen enkele *risicoverzekering* afgesloten wordt zonder spaarverzekering.

TONTINE-KARAKTER EN RENDEMENT

Bij de opsomming van factoren die het rendement bepalen, wordt een belangrijke factor niet genoemd, nl. het onnatuurlijke verval. Bij afkoop krijgt men geen winstaandeel en meestal ook geen rente uitgekeerd; beide komen ten goede aan degenen die wél volhouden. Hieruit blijkt, dat het onnatuurlijke verval voor een belangrijk deel de hoogte van het rendement bepaalt. Als iedere inschrijver zou volhouden tot het einde, dan zou het toch al lage rendement nog aanmerkelijk lager uitvallen. Het spaarkasbedrijf verwijt mij verder het „simplistisch” vergelijken van een rendement van 3,5 à 4 pCt. bij de spaarkas, met een bankrente van 6-pCt. Hier moet ik eerst even corrigeren: het rendement dat men werkelijk in handen krijgt, is geen 3,5 à 4 pCt. maar, zoals ik heb aangetoond, 2,5 à 3 pCt. en dit moet men vergelijken met de rente die men bij banken en spaarbanken krijgt. Om dezelfde reden heb ik bij de berekening van het break-even-point gewerkt met een percentage van 3. In de bedrijfseconomie spreken, waar het gaat om kosten en opbrengsten, de cijfers nu eenmaal het laatste woord. Daaraan valt niet te tornen. Wie in het jaar 1968 inschrijft bij een spaarkas, draagt mede het nadeel van de in het verleden door de spaarkassen gesloten langlopende leningen tegen 3 pCt. enz., aangezien het vermogen van de jaarkassen niet gescheiden wordt belegd, maar elke jaarkas hetzelfde gemiddelde rentepercentage krijgt. Vooral nu is het dus zeer onvoordelig om een spaarbrief te nemen.

Hoe de ontwikkeling ook zal zijn, door de hoge kosten zullen de spaarkassen nooit in staat zijn een redelijke beloning te geven voor het zo lang afstaan van vermogen. Het is mij dan ook een raadsel waar men de bewering vandaan haalt, dat door de winstdotaties „het rendement in feite 1 pCt. hoger ligt dan de algemeen geldende rentevoet”.

Even verder zegt men weer, dat de winstdotaties de beleggingsverliezen moeten compenseren. De heer Bakker spreekt in dit verband van „schuiven met winstaandelen”; in geval van beleggingswinsten vallen de dotaties wat lager uit. De volgende passage kan men vinden in een brochure van de Noorder Spaar- en Levensverzekering Mij.:

„Een spaarbank kan slechts betrekkelijk geringe rente geven, omdat alle inleggers op ieder tijdstip geld terug kunnen halen. Deze geringe rente belemmert de groei van het kapitaal. Hoe systematisch te sparen met een hoger rendement? Dit kan worden bereikt door bij een SPAARKAS-INSTELLING een spaarbrief te nemen, waardoor men toetreedt tot een jaarkas”.

De tot uitkering gekomen jaarkassen hebben met hun rendement tot nu toe deze bewering niet waar kunnen maken.

REKENING EN VERANTWOORDING DER JAARKASSEN

Alle verwijten van het spaarkasbedrijf ten spijt moet ik hier vooropstellen, dat ik met het overnemen van de staat „Rekening en verantwoording der jaarkassen” uit het Verslag van de Verzekeringskamer niet heb willen bewijzen, dat er van de rente weinig overblijft. Dit is voldoende bewezen door de tot uitkering gekomen jaarkassen. De enige bedoeling die ik had met het overnemen van deze staat was, de lezer een indruk te geven van de ontwikkeling van het spaartegoed in 1966 en van de uitzonderlijk hoge lasten om aldus te komen tot de twee wezenskenmerken van het conventionele spaarkasbedrijf, t.w. het zeer dure acquisitie-apparaat en de vastrentende beleggingen. Ook is het mij bekend dat het administratieloon komt uit de eerste jaarstortingen van de nieuwe contracten. Op dit feit is namelijk mijn voorspelling gebaseerd dat door de te verwachten teruggang in de productie de winstdotaties in gevaar kunnen komen. Door het hoog onnatuurlijk verval en de sterk stijgende productie, is het aantal personen dat in een bepaald jaar administratieloon betaalt, veel groter dan het aantal personen dat in dat jaar een winstdotatie krijgt. Het effect van de eerstgenoemde factor op de winstdotatie per persoon is reeds behandeld. Als door het rentebewust worden van de spaarders de productie van de spaarkasondernemingen zal teruglopen, dan zullen, doordat het ontvangen administratieloon minder wordt, ook de winstdotaties kleiner worden. De winstdotaties maken nu soms wel 30 pCt. van het totaal rendement uit.

SPAARBINDING

Mijn opvattingen over het nuttig effect van de spaarbinding heb ik m.i. duidelijk genoeg weergegeven in *E.-S.B.* van 24 januari en 14 februari. Ook de correspondentie van de spaarkassen met hun afkopende spaarders laat omtrent de „heilzame werking van de spaarbinding” geen enkele twijfel bestaan. Aan één opmerking van het spaarkasbedrijf kan ik niet voorbijgaan. Men zegt namelijk het volgende: „Het spaarkasbedrijf heeft de gebondenheid evenwel niet zodanig willen verabsoluteren, dat zij in

(I.M.)

Met één aandeel **VEREENIGD BEZIT VAN**

rechte afdwingbaar zou zijn". Dit is in rechtstreekse tegenspraak met de door mij in *E.-S.B.* van 14 februari geciteerde polisvoorwaarden, die duidelijke taal spreken. Bij nader onderzoek bleek dat men, om nog enigszins het hoofd te bieden aan de concurrentie van banken en spaarbanken, in de allernieuwste contracten deze dwingende bepaling heeft weggelaten. Voorheen is ze echter vaak toegepast.

ROYEMENT

Uit het voorgaande kan men afleiden dat het spaarkasbedrijf nu niet meer van elke spaarder die royeert, het verschuldigde administratieloon volledig ontvangt. Wanneer men echter royeert nadat het administratieloon is betaald doch voordat afkoop mogelijk is, dan bedraagt het verlies meer dan het genoemde minimum verlies. Bij afkoop is het verlies vaak nog belangrijk groter, vooral als men rekening houdt met de rente die men elders had kunnen maken. Een gemiddeld verlies van f. 275 per persoon voor de genoemde 33.000 Nederlanders is dus zeker niet overdreven. Een gezamenlijk verlies dus van minimaal f. 9 mln.

OMVANG AFKOOP EN ROYEMENT

Hier ligt het Waterloo van de spaarkassen en hier reageert men dan ook het felst. Desondanks heeft men mij niet kunnen overtuigen van mijn ongelijk. Men verwijt mij hier dat ik geen rekening heb gehouden met de sterke groei in de produktie. Dat ik dit wél gedaan heb, moet toch voor ieder duidelijk zijn, daar ik een gemiddelde produktie heb berekend over 5 jaar. Daarbij heb ik dus aangenomen dat alle royementen en afkopen plaatsvinden in de eerste 5 jaren van het contract. De jaarverslagen wijzen uit, dat ook na 6, 7, 8 enz. jaar nog veel afkoop plaatsvindt. Als ik een gemiddelde jaarproduktie over meer dan 5 jaar berekend zou hebben, dan zou dit lager uitgevallen zijn dan f. 108 mln. en dus het onnatuurlijk verval hoger dan 50 pCt. Ik heb evenwel slechts 5 jaren in het gemiddelde willen betrekken.

Als tweede bezwaar tegen mijn berekening noemt men het feit dat ik het jaar 1966 niet in het gemiddelde heb betrokken. Men geeft hier openlijk toe, dat de situatie zo ernstig is, dat het grootste deel der royementen in het eerste jaar plaatsvindt. Mijn opvattingen over de kwaliteit van de acquisitie blijken dus niet zo ver naast de waarheid te zijn. Overigens zou men een nauwkeuriger beeld van de werkelijkheid geven, wanneer men bij het vaststellen van de jaarproduktie, de in hetzelfde jaar reeds geroyeerde contracten in mindering zou brengen. Men werkt hier kennelijk met geflatteerde produktiecijfers. In 1967 was het totaalbedrag aan nieuwe inschrijvingen van de 7 bij de N.V.B.S. aangesloten spaarkasbedrijven f. 143,5 mln. Het totaal ingeschreven kapitaal van deze ondernemingen nam slechts toe met ca. f. 47 mln. Dit wijst er wel op dat de t.z.t. door de Verzekeringskamer te publiceren cijfers over 1967 weer een aanzienlijk bedrag aan royement en afkoop te zien zullen geven.

Om aan de wensen van het spaarkasbedrijf tegemoet te komen, zal ik nu eens in mijn berekening het jaar 1966 betrekken. De gemiddelde produktie over de jaren 1962 t/m 1966 bedraagt f. 117,6 mln. Het onnatuurlijke verval in 1966 komt dan uit op ruim 45 pCt. Een belangrijke verbetering ontstaat door deze wijziging dus niet. De berekening die het spaarkasbedrijf voorstelt, is voor de huidige omstandigheden niet relevant en geeft om meerdere redenen een te gunstige voorstelling van zaken.

Deze redenen zijn:

a. Men berekent het onnatuurlijke verval van slechts drie, niet met name genoemde, ondernemingen, terwijl ik met gemiddelde cijfers gewerkt heb. Individueel kunnen de cijfers namelijk nogal sterk uiteenlopen. Het is daarom jammer dat de Verzekeringskamer na 1964 in haar Verslag niet meer opneemt de staat B-16, die van elke spaarkas afzonderlijk de ontwikkeling van het ingeschreven kapitaal weergaf. Hier volgen de cijfers van twee *wel* met name genoemde ondernemingen, uit het Verslag over 1964: N.S.- en L. Mij.: nieuwe inschrijvingen f. 13 mln., afkoop en royement f. 7 mln., N.C.V.: nieuwe inschrijvingen f. 19,7 mln., afkoop en royement f. 12 mln. Vergeleken met de produktie van hetzelfde jaar dus reeds een onnatuurlijk verval van 50 à 60 pCt. Men moet echter, zoals het spaarkasbedrijf terecht opmerkt, bij de vergelijking rekening houden met de sterke groei in de produktie. Hiertoe kan men dan eens vergelijken het onnatuurlijke verval in 1964 met de gemiddelde produktie over de jaren 1960 t/m 1964. Ook zonder deze berekening uit te voeren, zal het de lezer duidelijk zijn hoe ernstig de situatie individueel kan zijn.

b. Men laat de in het eerste jaar geroyeerde inschrijvingen buiten beschouwing, terwijl men ze bij de berekening van de jaarproduktie niet aftrekt. Men meet hier duidelijk met twee maten.

c. De gemiddelde looptijd van de contracten wordt steeds langer (één onderneming gaat zelfs tot 40 jaar) en er is dus steeds meer „zedelijke moed" nodig om vol te houden.

d. Het accent ligt nu, meer nog dan voorheen, op de „kleine spaarder", aangezien hier, door de premiereregelingen, de kans op succes het grootst is. Hier is echter ook de kans op betalingsmoeilijkheden groter.

e. Het rendement van de spaarkassen lag in de eerste jaren van de recent tot uitkering gekomen jaarkassen niet zo ver beneden de elders te behalen rente. Toen de rentestand sterk begon te stijgen, was de uitkering reeds in zicht en derhalve afkoop minder waarschijnlijk.

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk dat het spaarkasbedrijf alleen kon komen aan een verval van 25 pCt. door de verkeerde cijfers te nemen. Het door mij berekende percentage van 50 zal de werkelijkheid dicht benaderen en, zoals gezegd, kwam Jac. Wijnands reeds in 1931 tot dezelfde conclusie.

(slot op blz. 167)

(I.M.)

1894 : aandeelhouder in ca. 200 ondernemingen

De economie van de Philippijnen *

INLEIDING

De Philippijnen bestaan uit een groep van ruim 7.000 in de tropen gelegen eilanden, gelegen ten noorden van Indonesië. Het land wordt bevolkt door ca. 32 mln. mensen, overwegend van het Maleise ras; de bevolkingsdichtheid (ruim 100 personen per km²) is voor Azië hoog te noemen. Behalve het Engels en een officiële landstaal, het Tagalog, worden er vele Maleise streektaalen gesproken. Het Engels is de lingua franca.

De eilandengroep vormde een Spaanse kolonie van 1570 tot 1898, in welk jaar de Amerikaanse heerschappij begon. Deze duurde tot 1946, toen het land zijn volledige onafhankelijkheid verkreeg. De eeuwenlange Spaanse heerschappij heeft ertoe geleid, dat ca. 95 pCt. van de bevolking Rooms-Katholiek is. De Mohammedanen vormen een kleine minderheid (ca. 4 pCt. van de bevolking); die voornamelijk op het zuidelijke eiland Mindanao woonachtig is.

Met de komst van de Amerikanen begon de moderne ontwikkeling, o.a. gekenmerkt door de aanleg van een wegennet, openbaar onderwijs, gezondheidszorg en een democratisch regeersysteem naar Amerikaans model. Het politieke leven speelt een zeer grote rol, hetgeen ertoe leidt dat velen, die in andere omstandigheden in het bedrijfsleven werkzaam zouden zijn, een politieke loopbaan verkiezen.

Wat de buitenlandse politiek betreft, zijn de Philippijnen pro-Westers en anti-communistisch; de neiging tot inter-Aziatische toenadering is niet bijster sterk. Het binnenlands beleid is liberaal-kapitalistisch. Links-gerichte oppositie, hetzij van de communistische partij of van de Huks (een sociale beweging met een guerilla-karakter, voortgekomen uit het verzet tegen de Japanse bezetters, welke vooral op het grote Noordereiland Luzon invloed heeft), wordt niet op prijs gesteld en waar mogelijk met geweld onderdrukt.

De Philippijnen behoren tot de economisch onontwikkelde landen en kunnen naar de maatstaf van het inkomen per hoofd van de bevolking (in 1965 ca. \$ 100) tot de zeer arme landen worden gerekend. Als gevolg van kapitaalschaarste en onvoldoende technische ontwikkeling is de arbeidsproductiviteit gering. De inkomens- en vermogensverdeling is zeer ongelijk, welke ongelijkheid door de lage en niet- of nauwelijks progressieve belastingen niet wordt opgeheven.

De voedselconsumptie (vooral wat eiwitten en vetten betreft) is gering. Analfabetisme is nog tamelijk verbreid (aan de leerplicht wordt niet altijd de hand gehouden: er is veel kinderarbeid). De primaire produktie, vooral landbouw, overweegt. De werkloosheid, die vooral in de landbouw vaak een verborgen karakter heeft, is aanzienlijk.

Terwijl deze kenmerken voor de meeste onontwikkelde landen gelden, is de buitenlandse handel daarentegen relatief minder ontwikkeld. Als gevolg van de speciale economische betrekkingen met de Verenigde Staten zijn veel Amerikaanse bedrijven in de Philippijnen gevestigd (waar ze een voorkeursbehandeling genieten) en wordt de invoer van fabriekaten en halfabrikaten beperkt.

De ontwikkelingshulp, die vooral van de Verenigde Staten wordt ontvangen, is bescheiden van omvang en bedroeg in 1964 ca. 1 pCt. van het (lage) nationaal inkomen. Behalve door de Verenigde Staten, wordt in dit opzicht niet veel aandacht aan de Philippijnen geschonken.

ECONOMIE (ALGEMEEN)

Uit de tabellen 1 en 2 blijkt dat, terwijl ca. 60 pCt. van de bevolking in de landbouw werkzaam is, de bijdrage van de landbouw tot het nationaal inkomen relatief gering is (ruim 30 pCt.).

TABEL 1.

De factor arbeid

	1963	1964	1965
	(× 1.000)		
Totaal aantal arbeidskrachten ...	11.200	11.300	11.500
Waarvan werkzaam a)	10.300	10.600	10.500
Werkzaam in de landbouw	6.100	6.200	6.000

a) Deze getallen zijn geflatteerd, daar niet of (onvoldoende) met tijdelijke werkzaamheid rekening is gehouden.

TABEL 2.

Nationaal inkomen

	1963	1964	1965
	(prijzen van 1960, in mln. pesos a)		
Landbouw	3.816	3.875	4.073
Mijnbouw	192	181	194
Industrie	1.938	2.021	2.227
Bouwnijverheid	392	395	454
Handel	1.433	1.364	1.502
Vervoer	421	423	398
Diensten	3.212	3.359	3.484
Nationaal inkomen	11.404	11.618	12.332

a) 1 Philippijnse peso = 25 U.S. dollarcenten = ruim 90 cent.

De overheidsuitgaven bedroegen (eveneens in mln. pesos) resp. in 1962: 1.879, in 1963: 2.073 en in 1964: 2.117, d.w.z. 16-18 pCt. van het nationaal inkomen. In 1964 werd ruim een kwart hiervan aan onderwijs uitgegeven, de belangrijkste uitgavenpost.

Wat de buitenlandse handel betreft, bedroeg de uitvoer in 1964 ruim 3 mrd. pesos. De invoer werd hier vrijwel door gedekt. De voornaamste uitvoerproducten zijn: copra en copraproducten, hout en suiker, terwijl de voornaamste invoerproducten zijn: machines, granen en rijst. De belangrijkste handelspartners zijn, wat de uitvoer betreft: de Verenigde Staten, Nederland en West-Duitsland en ten aanzien van de invoer: de Verenigde Staten, Japan, West-Duitsland en Groot-Brittannië.

Het koloniale verleden drukt zijn stempel nog op het land. De erfenis van ruim drie eeuwen Spaanse overheersing was: een op agrarische uitvoer ingestelde eenzijdige

* De schrijver van dit artikel, Dr. B. J. in den Bosch, is van 1966 af als gasthoogleraar in „Industrial relations” werkzaam aan de Mindanao State University, naar de Philippijnen uitgezonden door het Ministerie van Buitenlandse Zaken in het kader van de bilaterale technische hulpverlening.

conomie, gekenmerkt door feodaal grootgrondbezit, primitieve produktiemethoden en wijdverspreide armoede. In economisch opzicht bracht de periode van Amerikaans bestuur, die ongeveer vijftig jaar duurde, weinig verandering, terwijl de Japanse bezetting gedurende de tweede wereldoorlog tot een verdere verarming leidde. De sterke groei van de bevolking (ruim 3 pCt. per jaar) werd niet door een vergroting van de werkgelegenheid en een overcomstigste groei van het nationaal inkomen opgevangen.

LANDBOUW

De Philippijnen zijn een overwegend agrarisch land. Meer dan de helft van het totale grondgebied van 300.000 km² kan in cultuur worden gebracht. In 1964 was dit met meer dan de helft van het landbouwareaal (ca. 80.000 km²) inderdaad geschied. Tabel 3 laat zien, welke gewassen worden verbouwd.

TABEL 3.

Verbouwde gewassen

Gewas	Areaal in km ²
Voedinggewassen:	
Rijst	30.874
Mais	18.976
Vruchten	3.930
Varia	4.905
	58.685
Handelsgewassen:	
Cocosnoot	14.829
Suikerriet	2.699
Abaca	2.105
Varia	1.238
	20.871
Totaal	79.556

Naast landbouw zijn bosbouw, veeteelt en visserij van belang, hoewel zij belangrijk minder werkgelegenheid verschaffen dan de landbouw (in 1962 waren ca. 6 mln. personen werkzaam in de landbouw, tegenover ca. 300.000 in de visserij en ca. 15.000 in de bosbouw). De boerderijen in de Philippijnen zijn veelal klein, gemiddeld 3,5 ha. Ongeveer 95 pCt. van de boeren bewerkt een areaal, variërend van 3 tot 15 ha, terwijl ca. 40 pCt. van de boeren geen eigenaar is van het land, dat zij bewerken. „Crop sharing” is bij de laatste gebruikelijk; hiermee is ruim een kwart van het totale landbouwareaal gemoeid. De gemiddelde opbrengsten per ha zijn laag. Op de grote landrijen, de haciendas, is het beeld belangrijk gunstiger. Hier worden mechanisering, bevloeiing (vooral van belang voor de rijstverbouw) en moderne bemestingsmethoden toegepast.

De overheid tracht de toestanden in de landbouw te verbeteren door het aanleggen van bevloeiingswerken, het subsidiëren van het gebruik van kunstmest, door landbouwresearch en landbouwvoorlichting en door goedkoop landbouwkrediet. Het „land reform”-programma van 1963 gaat nog verder; het wil een einde maken aan „share farming”. Grondbezit van 75 ha en meer moet onteigend worden en, verdeeld in percelen van 3,5 ha, aan de „share farmers” ter beschikking worden gesteld. Gezien de financiële problemen, die de onteigening meebrengt, verloopt dit programma (dat bij de huidige opzet bij volledige uitvoering slechts 20 pCt. van de „share farmers” kan helpen) moeizamer dan men zich had voorgesteld. Meer succes heeft de zgn. „resettlement”, waarbij men in openbaar bezit zijnde woeste grond (in totaal betreft het hier ca. 2 mln. ha) ter beschikking stelt aan boeren, die van elders komen.

De rijstproductie is een groot probleem. Het land is wat rijst betreft niet „self-supporting” en rijst is verreweg het voornaamste (en dikwijls het enige) voedingsmiddel voor de bevolking. Grote hoeveelheden rijst moeten worden ingevoerd, dikwijls tegen hogere prijs en ten koste van deviezen, die beter voor ontwikkelingsdoeleinden hadden kunnen worden gebruikt. De geringe produktiviteit van de rijstbouw en de neiging van de boeren om als reactie op de terwille van de sociale politiek laaggehouden binnenlandse rijstprijs andere gewassen (bijv. suikerriet) te verbouwen, zijn ongunstige factoren aan de aanbodzijde. Aan de vraagzijde wordt het rijsttekort gestimuleerd door de sterke groei van de bevolking en de onwil (en onvoldoende aandrang) om in plaats van rijst andere voedingsmiddelen te gebruiken (als bijv. mais en peulvruchten).

De Philippijnen voeren voorts veel grondstoffen uit, bijv. cocosnootprodukten, die in het eigen land als veevoer gebruikt zouden kunnen worden. Uiteindelijk zou de invoer van melk en melkprodukten beperkt kunnen worden en door een verlaging van de binnenlandse prijzen de consumptie kunnen worden gestimuleerd.

INDUSTRIE

De industrie ontwikkelde zich na de tweede wereldoorlog sterk. We kunnen stellen, dat de wederopbouw in 1948 voltooid was. In dat jaar werd het vooroorlogse produktie-niveau bereikt. De ontwikkelingsfase begint dan. Het produktievolume verdrievoudigde zich in de periode 1949-1959 (1949 = 46,9; 1955 = 100; 1959 = 145,8). Niettemin blijft de industrie zowel wat betreft de (absolute) bijdrage tot het nationaal inkomen als wat betreft het aantal tewerkgestelden ver bij de landbouw achter.

De voornaamste bedrijfstakken zijn: raffinaderijen, fabricage van bier en frisdranken, voedingsmiddelenindustrie (conserven, meel, melk), textiel-, cement-, metaal- en chemische industrie, fabricage van hout en papier, cosmetica en elektriciteit.

Er zijn een aantal op Amerikaanse loest geschoeide (en veelal in buitenlandse handen zijnde) efficiënte grootbedrijven, gewoonlijk gevestigd in Manila of omgeving. De concentratie in Manila is zeer sterk, ondanks de pogingen van de overheid decentralisatie van de industrie te bevorderen. De overheid steunt nieuwe projecten, rechtstreeks zoals in het geval van de in constructie zijnde hoogovens in Iligan en Santa Ines of indirect door middel van de Development Bank. Deze bank is een overheidsinstelling, bedoeld voor het verstrekken van industriële kredieten op lange termijn. In de periode 1947-1964 werd ter waarde van 1,3 mrd. pesos krediet verstrekt aan ca. 11.500 bedrijven voor oprichting en uitbreiding. Voorts werden in 1963 twee investeringsbanken opgericht met de bedoeling de industrialisatie te bevorderen.

Van de grote bedrijven kan gewoonlijk worden aangenomen, dat ze redelijk efficiënt zijn. Niettemin worden veel binnenlands vervaardigde produkten (bijv. margarine, toiletzeep, zuivelprodukten en elektrische huishoudapparaten) verkocht tegen prijzen, die aanmerkelijk hoger liggen dan de prijzen in Europa. Dit ondanks de zeer lage lonen (het minimum loon voor geschoolde arbeiders, dat veelal het reële loon is, bedraagt 6 pesos per dag voor de dagen, dat hij werkt, terwijl de sociale voorzieningen weinig kosten) en het vaak voorhanden zijn van lokale grondstoffen. Ten gevolge hiervan blijven vele produkten buiten het bereik van de weinig koopkrachtige bevolking en wordt de industriële ontwikkeling belemmerd.

De overheid trachtte te hoge prijzen te voorkomen door de oprichting van een semi-overheidslichaam, de National Marketing Corporation (Namarco), die het recht kreeg met overheidsgelden essentiële voedingsmiddelen in te voeren met vrijstelling van invoerrechten. Deze instelling was uiteindelijk geen succes als gevolg van een verkeerd beleid (onvoldoend ontwikkeld distributienet, invoer van te grote hoeveelheden i.v.m. kwantitatief en kwalitatief onvoldoende opslaggelegenheden, teveel luxe goederen). Het is begrijpelijk dat het bedrijfsleven, dat van oneerlijke concurrentie sprak, weerstand bood en in plaats van de prijzen te verlagen, vaak langs politieke weg trachtte de Namarco het leven zuur te maken. De mogelijkheid van prijscontrole in de zin van gedwongen prijsverlaging of maximum prijzen is politiek moeilijk haalbaar, terwijl het ook niet gemakkelijk zou zijn om een betrouwbaar controle-apparaat te creëren.

Een ander probleem is de smokkel op grote schaal, welke aantrekkelijk is vanwege de hoge invoerrechten en mogelijk door de lange, matig bewaakte, kustlijn. De smokkel leidt tot inkomstenderving van de nationale industrie, waar deze nog niet in staat is buitenlandse concurrentie het hoofd te bieden en indirect door vermindering van voor consumptie van binnenlands gefabriceerde produkten beschikbare koopkracht.

Een andere handicap voor een verdere industriële ontwikkeling is ten slotte het ontbreken van een industriële traditie. Zo absorberen grondspeculatie en deelneming aan de politieke strijd veel van de voor investering beschikbare gelden, terwijl menige capabele figuur, die in de industrie een leidende rol zou kunnen spelen, een politieke carrière kiest.

PLANNING

De planning is in handen van de National Economic Council, reeds opgericht in de Amerikaanse periode (in 1935). Deze Raad heeft als taak plannen met betrekking tot de economische ontwikkeling op te stellen en aan de regering voor te leggen. Deze hebben de vorm van vijf-jarenplannen. Verder houdt men de regering op de hoogte van de economische ontwikkeling en geeft men adviezen ten aanzien van de besteding van de Japanse oorlogsherstelbetalingen en de verkregen buitenlandse hulp. De Raad heeft een louter adviserende bevoegdheid. Ondanks dit gebrek aan feitelijke macht is men zeer actief.

Van belang voor de Philippijnse economie is voortgaande (gedecentraliseerde) industrialisatie. Het ware te wensen, dat hiermee een politiek van prijscontrole gepaard zou gaan, zodat de produkten inderdaad een markt vinden en de uitbreiding van deze markt tot verdere prijsverlagingen aanleiding kan geven. Anderzijds zou de uitvoer van onbewerkte grondstoffen zoveel mogelijk moeten worden beperkt, bijv. door een systeem van uitvoerheffingen. Met de industrialisatie is men op de goede weg door het verstrekken van kredietfaciliteiten en fiscale privileges voor op te richten, economisch noodzakelijke, bedrijven.

De bereidheid tot het volgen van onderwijs is in de Philippijnen zeker aanwezig. Er is echter een tekort aan technisch onderwijs, vooral op lager en middelbaar niveau, terwijl ook aan „business administration” onvoldoende aandacht wordt geschonken.

Verdere ontwikkeling van de landbouw is eveneens van groot belang. Hierbij is het de vraag of het opsplitsen van grote landerijen in per se onrendabele bedrijven van 3,5 ha economisch wenselijk is, nog afgezien van de grote

bedragen, die met de onteigening gemoeid zijn en die beter anders aangewend kunnen worden. Landbouwvoorlichting, bevordering van het coöperatiewezen, premies voor landverbetering en bemesting verdienen, althans op korte termijn, de voorkeur. De „share farmers” kunnen geholpen worden door hun minimum aandeel wettelijk te verhogen.

Wat de buitenlandse handel betreft, ware een sterkere oriëntering op niet-Amerikaanse landen, bijv. op de E.E.G., wenselijk, een proces dat reeds is begonnen. Bij de invoerpolitiek zou men meer dan tot dusver rekening moeten houden met wat in het eigen land wordt gefabriceerd of kan worden gefabriceerd. De invoer van luxe goederen dient te worden beperkt, terwijl een gehele of gedeeltelijke vrijstelling voor invoergoederen, die van groot belang zijn voor de industriële en agrarische ontwikkeling, moet worden overwogen. Een sterkere progressie in de directe belastingen, gepaard gaande aan een verlaging van de indirecte belastingen, is noodzakelijk. Het apparaat nodig voor het doen naleven van de belastingwetten, dient versterkt te worden. Dit zal leiden tot een netto toeneming van het overheidsinkomen, waardoor het mogelijk zal zijn de verschillende plannen uit te voeren of op korter termijn te realiseren.

Wat de ontwikkelingshulp betreft, zou het ook aanbeveling verdienen zich in sterker mate tot West-Europa te wenden, niet alleen voor financiële steun en technische hulp bij de uitvoering van essentiële projecten. Industrievestiging is zeer belangrijk en het politieke klimaat hiervoor is niet ongunstig, mits men aan de bevoorrechtiging van het Amerikaanse bedrijfsleven te zijner tijd een einde maakt. Te sterke afhankelijkheid van één land, met name de Verenigde Staten, is niet altijd gelukkig en heeft bijv. geleid tot een zekere terughoudendheid ten aanzien van de Amerikanen, welke de economische ontwikkeling niet ten goede komt. Van het ogenblik af, dat men andere landen in economisch opzicht op dezelfde voet behandelt als de Verenigde Staten, is het gewenst de banden met de E.E.G. aan te halen. Het initiatief hiertoe zal, meer dan tot dusver het geval is, bij de Philippijnen moeten liggen.

Dr. B. J. in den Bosch

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Asian Labor Education Center, University of the Philippines: *History of labor federations in the Philippines*, 1961, 42 blz.
- David C. Cole: *The growth and financing of manufacturing in the Philippines 1948-1958*, 1962, 27 blz.
- *Contemporary Philippine Problems*, 1966, 273 blz.
- Onofre D. Corpuz: *The Philippines*, 1965, 149 blz.
- Alden Cutshall: *The Philippines: Nation of Islands*, 1964, 134 blz.
- Jesus P. Estanislao: *The sources and uses of Public Funds*, 32 blz.
- Frank H. Golay: *The Philippines: Public Policy and National Economic Development*, 1963, 455 blz.
- A. V. H. Hartendorp: *A history of industry and trade in the Philippines*, 1958.
- Richard W. Hooley: *Saving in the Philippines*, 1963, 109 blz.
- Robert E. Huke: *Shadows on the land: an economic geography of the Philippines*, 1963, 428 blz.
- Shirley Jenkins: *American Economic Policy toward the Philippines*, 1953, 181 blz.
- National Economic Council of the Philippines: *Annual Report 1964*, 1965, 89 blz.
- *The Philippines*, 1966, 170 blz.
- *Philippines Trade with the EFTA Countries*, 1966, 56 blz.
- Gerardo P. Sicat: *The Philippine economy in the 1960's*, 1964, 281 blz.
- Albert Ravenholt: *The Philippines*, 1962, 204 blz.
- *Statistical Handbook of the Philippines 1965*, 1965, 118 blz.
- Domiciano K. Villaluz: *The Lake Lanao fisheries and their conservation*, 1966, 61 blz.

Is samengestelde interest een gezonde realiteit?

Betoogd wordt dat samengestelde interest op de lange duur noodzakelijk tot inflatie moet leiden, tenzij de rentestandaard een fractie van een procent zou bedragen.

Inflatie is een slepende ziekte, die altijd bestaan heeft en voortdurend verder heeft doorgewoekerd. We denken daarbij aan zeer lange perioden van eeuwen, de korte deflatie-episoden die ook bestaan hebben, bewust ter zijde latend. Deze „langlopende” inflatie kan allerlei oorzaken hebben: foutieve besteding of overbesteding, te hoge beloning van diensten in bepaalde grote sectoren, als arbeidslonen enz. Men kan zich echter afvragen of er, los daarvan, nog niet een geheel andere, minstens even fundamentele, oorzaak is aan te wijzen, waardoor in een geldwereld met een structuur zoals wij die kennen, noodzakelijkerwijze grote calamiteiten als inflatie moeten optreden.

Laat ons beginnen met een viertal berekeningen van wat één dollar tegen samengestelde interest van 4 pCt. aan kapitaal oplevert na verschillende perioden. Met opzet zijn lange perioden genomen, ten einde duidelijk te laten spreken waar wij heen willen. Eén dollar tegen 4 pCt. samengestelde interest zou thans opleveren:

- belegd ten tijde van Napoleon in 1800 670 dollar
- belegd ten tijde van Columbus in 1492 1,2 miljard dollar
- belegd ten tijde van Karel de Grote in 800 70 miljoen maal biljoen
(7×10^{19}) dollar
- belegd ten tijde van het jaar 0 30 miljard maal biljoen maal biljoen (3×10^{34}) dollar.

We kiezen voorlopig uit deze vier gevallen slechts een „bescheiden” voorbeeld, nl. dat van Columbus. Voor het bedrag dat zijn erfgenamen nu zouden bezitten, nl. 1,2 miljard dollar, zouden zij zoiets als 5 Queen Mary's kunnen kopen. Veronderstelt men verder dat enkele duizenden mensen in die tijd 1 dollar tegen 4 pCt. samengestelde interest hadden uitgezet dan zou, wanneer de erfgenamen nu oplevering van hun bezit wensten, men thans tienduizenden Queen Mary's of gelijkwaardige andere objecten als fabrieken, huizencomplexen of wat dan ook moeten te voorschijn toveren. Dit zou wellicht nog mogelijk zijn, want in feite zouden dan die sparende Columbus-nazaten „de” kapitalisten der wereld zijn. Echter, deze redenering gaat slechts

op, zolang het totale gespaarde bedrag in de handen van die kapitalisten niet groter is dan de waarde van alle goederen die er op aarde zijn. Daarom gaan we verder.

Men behoeft maar even naar één spaarder uit de tijd van Karel de Grote te kijken, die nu een kapitaal van een miljard maal de huidige wereldgoudvoorraad zou bezitten — om nog te zwijgen van de man uit het jaar 0, die een goederenwaarde van een miljoen maal het gewicht der aarde in goud zou opeisen — om te beseffen, dat die kapitalen niet in natura op te brengen zijn. Dit betekent dus inflatie. *De conclusie hieruit is dat sparen tegen samengestelde interest bij een rentestandaard van 4 pCt. — laat staan 5 pCt. of 6 pCt. — noodzakelijk tot inflatie moet leiden.* Tegen enkelvoudige interest daarentegen zou reëel sparen wel degelijk mogelijk zijn, want tegen 4 pCt. zouden de erven van de man uit het jaar 0 nu ca. 80 dollar bezitten. Men kan een deel van de samengestelde interest als risicodekking beschouwen. Een van die risico's is dan o.i. de inflatie als gevolg van een te hoge rentevoet. We komen dus feitelijk voor de paradox te staan dat een geldschieter een premie ontvangt voor een risico dat hij zelf bij voorbaat scheidt. Zijn cliënt betaalt dit zonder protest!

De vraag kan nu gesteld worden, hoe hoog een reële rentevoet moet zijn, om de gesignaleerde geldontwaarding te vermijden. We gaan daartoe eens berekenen, tot welke kapitalen beleggingen van 1 dollar gedurende 500 jaren bij verschillende veel bescheidenere rentevoeten aangroeien. Na 500 jaar zou 1 dollar op samengestelde interest zijn aangegroeid:

- tot 1.000 dollar bij een rentevoet van 1,47 pCt.
- tot 10.000 dollar bij een rentevoet van 1,96 pCt.
- tot 100.000 dollar bij een rentevoet van 2,46 pCt.
- tot 1.000.000 dollar bij een rentevoet van 2,96 pCt.

Laat ons eens veronderstellen dat over 500 jaar aan de erven van de miljoenen mensen (en instellingen!), die nu 1 dollar tegen samengestelde interest beleggen, de tegenwaarde van 10.000 dollar — dat is dus zoiets als een klein huis — geleverd kan worden. Blijkens bovenstaande berekening zou de daarbij behorende rentevoet 1,96 pCt. moeten zijn. Dat echter ook deze bescheiden aanname tot absurditeiten leidt blijkt hieruit, dat

- bij een rentevoet van 1,96 pCt. de nakomelingschap

(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

der spaarders ten tijde van Karel de Grote nu elk ca. 7×10^9 (7 miljard) aan goederen zouden kunnen opvorderen

— die uit het jaar 0 elk $3,8 \times 10^{16}$ (38.000 biljoen) dollar.

Reduceren we de rentevoet tot 1,5 pCt., dan nog worden deze bedragen resp.: 2×10^7 (20 miljoen) dollar en 3×10^{12} (3 biljoen) dollar. Het realiseren van dit laatste is zeker een onmogelijke opgave, want dit „bescheiden” bedrag betekent altijd nog zoiets als 100 keer de huidige wereldgoudvoorraad. De conclusie is dan ook dat, wil men een *noodzakelijke* inflatie vermijden, de rentevoet hoogstens een fractie van een procent zou mogen bedragen. Een ieder kan hieruit zelf de conclusie trekken, waarheen we thans koersen met een steeds hogere rentestandaard van 5 pCt., 6 pCt. en zelfs 7 pCt. Dat een inflatie ten gevolge van een te hoge rentevoet zich nog nooit als zodanig expliciet zichtbaar heeft gemaakt, komt wellicht doordat er *ook* andere inflatoire oorzaken, als in de aanhef genoemd, gewerkt hebben en men niet kan aanwijzen hoe groot de invloed van elke factor op zichzelf is geweest.

Tegen deze redeneringen zijn ons van verschillende zeer bevoegde zijden argumenten ingebracht, die we gaarne willen toetsen.

1. Men kan zeggen dat het beleggen tegen samengestelde interest over zulke lange perioden in feite niet voorkomt, omdat in zulk een lange reeks van erfelingen er wel eens iemand veel eerder het gekweekte kapitaal of een deel ervan opmaakt. Bij een theoretische beschouwing als de onderhavige menen wij deze redenering ter zijde te mogen stellen, omdat ze *het principe niet aantast*. Er zou maar ergens ter wereld één persoon bij een rentevoet van 4 pCt. gedurende, zeg, 800 à 1000 jaar een continue reeks erfgenamen, niet potverteerders moeten hebben gehad, om nu op aarde de financiën volledig in de war te sturen. In feite zou in die redenering het systeem van de samengestelde interest tegen meer dan 1 pCt. veroordeeld worden tot *een systeem dat alleen kan bestaan, omdat het niet consequent wordt toegepast*.

2. Men heeft aangevoerd dat de betaling van rente haar oorzaak vindt in het feit dat het beleggen van een vermogen op zijn minst genomen een produktiviteit heeft, gelijk aan de interest, d.w.z. goederen- of dienstenaanbod teweeg brengt ter hoogte van die interest. Dit zo zijnde, zal er tegenover de betaalde of geaccumuleerde interest steeds een evenredig goederen- of dienstenaanbod staan, zodat

er van een wanverhouding tussen de koopkracht, uitgeoefend met de ontvangen rente, en het daartegenoverstaande aanbod van realia in beginsel geen sprake kan zijn. Op zichzelf is deze redenering juist. Dat wil zeggen in een gezonde economie — waarin inflatie niet thuishoort! — *moeten* geldaccumulatie en produktiviteitstoename in evenwicht met elkaar zijn. We onderstrepen het woord „moeten”, want met de gegeven berekeningen werd juist aangetoond dat zulk een evenwicht op de lange duur alléén *kan* bestaan bij een rentevoet van een fractie van een procent. Een financierder van heden, gewend om 4 pCt. of meer als een reële rente te beschouwen, gaat o.i. uit van een (discutabele) veronderstelling a priori. Niemand heeft het inflatoire effect daarvan op de lange duur ooit kunnen meten, wellicht doordat het door andere effecten oversluierd werd, maar men kan het wel berekenen (zie de voorbeelden). De exacte wetenschappen kennen vele markante voorbeelden van verschijnselen die zich wel lieten berekenen, maar (nog) niet lieten aantonen!

3. Men heeft erop gewezen dat het systeem van samengestelde interest met hoge rente (4 pCt.) op lange termijn, blijkens bovenstaande berekeningen, tot zulk een enorm kapitaal aanbod op de markt zal leiden, dat de rentevoet zal dalen. Op zichzelf is dit argument juist, maar, dalen tot hoeveel? O.i. zou dit dan moeten zijn tot een fractie van een procent, zoals werd aangetoond.

4. Ook werd geargumenteed, dat de Staat er wel voor zorgt dat het groeiende kapitaal regelmatig, hetzij door inkomsten — hetzij door successiebelastingen, naar de gemeenschap toe getrokken wordt en dan (gretig) wordt uitgegeven. Maar deze redenering gaat niet op zolang er landen zijn, waar zulke heffingen niet bestaan (Monaco). of wanneer er instellingen zouden zijn vrijgesteld van belastingen. Dat zou bijv. een Staat zelf kunnen zijn, die dan door aan zichzelf vrijstelling van belasting te verlenen over x jaren het hele wereldkapitaal zou bezitten. Als ze er maar voor zorgde op geregelde tijden haar groeiend bezit te spreiden in verschillende valuta's, omdat ze anders bij één eventuele realisatie daarop vast zou lopen.

Moge besloten worden met te vermelden dat in sommige ontwikkelingslanden, in het bijzonder met Islamitische inslag, het berekenen van samengestelde interest als immoreel verworpen wordt. Zou hier niet een voorbeeld van Oosterse wijsheid schuilen, waar wij in het Westen van kunnen leren?

Dr. Ir. R. Houwink

(I.M.)

ACQUISITIE

Hierover kan ik kort zijn. De lezer heeft zelf kunnen oordelen, daar het spaarkasbedrijf moest toegeven dat reeds in de beginfase van het spaarkascontract veel roeyment plaatsvindt. Dit wijst duidelijk op „hoge-druk-acquisitie”. Aan mijn eigen ervaring blijkt het spaarkasbedrijf weinig gewicht toe te kennen. Misschien zou mijn ervaring meer gewicht in de schaal leggen als ik eens zou citeren uit de door mij vastgelegde acquisitiëgesprekken. Dit lijkt mij echter op deze plaats ongewenst en ook absoluut overbodig. Wanneer in zo grote getale een 15- à 20-jarig contract binnen enkele jaren wordt geroyeerd of afgekocht, dan geloof ik niet meer in een „met-voldoende kennis van zaken en in volle vrijheid genomen besluit”. Wel wil ik aannemen dat er „een zekere zedelijke moed” voor nodig is om het „begonnen sparen regelmatig vol te houden”, temeer daar deze moed zo karig beloond blijkt te worden.

Ten slotte wil ik nog iets opmerken over de bewering dat de spaarkas-spaarders niet voornamelijk gevonden worden onder de „kleine spaarders”. Om de lezer te overtuigen, volgt hier een passage uit een artikel in *De Vraagbaak* van 29 december 1956, van de heer D. Putman Cramer, directeur der N.V. De Nederlandsche Spaarkas:

„Om evenwel te laten zien wat — ontdaan van alle franje — de bedeling van het nemen van een spaarverzekering met restitutie of een spaarkasinschrijving is, moeten wij evenwel uit het keurslijf van de theorie stappen, willen wij kunnen peilen wat er bij de gewone man leeft die zulk een contract sluit, c.q. heeft lopen. Welnu, dan geloven wij te mogen zeggen dat deze gewone man meent dat hij huiselijk en vlijtig aan het sparen is en dat hij het natuurlijk zonde en jammer vindt om te sparen in de wetenschap dat, als hij dood gaat, zijn bij wijze van huisvlijt gespaarde centen helemaal weg zijn. De restitutie van zijn

ingelegde gelden vindt hij op zijn best een vanzelfsprekend steuntje in de rug, maar meer kan hij er werkelijk niet in zien en dat hij voor dat steuntje in de rug een kleinigheid betaalt, daar bekreunt hij zich weinig om en dat verder het betalen van deze kleinigheid micro-economisch geen sparen is, daar „denkt deze gewone man het zijne van” zo hij daar al bewust bij stil staat. Vandaar dat wij, om de werkelijkheid te benaderen, even het sparen ombogen naar het „doodgewone” sparen, zoals dit huist in het brein van de gewone man”.

Wie hierdoor nog niet overtuigd is tot welke markt de spaarkassen zich hoofdzakelijk richten, zou ik willen adviseren eens inzage te nemen in de brochure *Hoe het groeit*, die de N.V. Moira aan haar spaarders verstrekt.

CONCLUSIE

Samenvattende blijkt dat men mijn drie hoofdbezwaren tegen het spaarkasbedrijf niet heeft kunnen weerleggen, t.w.: a. een relatief laag rendement; b. een zeer hoog onnatuurlijk verval; c. een gebrekkige voorlichting. In het laatste woord dat het spaarkasbedrijf mij toestond, liet men helaas de essentie weg. Daarom volgt hier de geciteerde passage nog eens, maar nu volledig: „Wat mij bevreemdt is, dat hoewel in 1931 de heer Jac. Wijnands vermeldt dat meer dan de helft der deelnemers de eindstreep niet haalde en dit slechts voor een gering deel veroorzaakt werd door overlijden, de spaarkasondernemingen zich tot hun huidige positie konden ontwikkelen, zonder dat er enige kritiek van belang aan de oppervlakte kwam”. Dat bevreemdt mij nog steeds. Bij een zo groot aantal roeyementen en afkopen en bij een zo laag rendement kan men toch moeilijk spreken van een aantrekkelijke mogelijkheid.

J. Rodenburg

Mededelingen

Programma Economen Conferentie Rotterdam 1968

De Commissie Economen Conferentie Rotterdam 1968 organiseert op 8, 9 en 10 april 1968 een conferentie over *The Costs of Economic Growth* met als uitgangspunt het gelijknamige boek van Dr. E. J. Mishan, reader aan de London School of Economics. Het programma ziet er als volgt uit:

Maandag 8 april: Hilton, Rotterdam

14.00 uur: Opening der conferentie door Zijne Excellentie de Minister van Financiën, Dr. H. J. Witteveen. Voordracht door Dr. E. J. Mishan: „The Costs of Economic Growth”.

Voordracht door Prof. Dr. A. Heertje, naar aanleiding van de door Dr. E. J. Mishan gestelde problematiek.

avond: Forumdiscussie onder voorzitterschap van Prof. Drs. C. J. van Eijk. Forumleden: Dr. E. J. Mishan, Prof. Dr. A. Heertje, Prof. Dr. F. W. Rutten (Groeien en planning) en Prof. Drs. H. W. Lambers (The weak link between expanding choice and welfare).

Dinsdag 9 april: Hilton, Rotterdam

morgen: Voordracht door Prof. Dr. L. J. Zimmerman: „Is op lange termijn ontwikkelingshulp noodzakelijk voor onze groei?”.

Voordracht door Drs. B. Goudzwaard, lid van de Tweede Kamer voor de A.R.P.: „External economics or diseconomies in consumption”.

middag: Excursie naar een aantal industrieën in Rotterdam en omgeving. De lunch zal ter plaatse worden aangeboden.

avond: Social evening.

Woensdag 10 april: De Doelen, Rotterdam

morgen: Voordracht door Prof. Mr. J. M. Polak: „Amenity Rights”.

Voordracht door Drs. S. E. Pronk, facetplanoloog voor industrie en diensten: „Concept of Separate Facilities”.

Voordracht door Ir. J. A. Beukers, Stichting Europort: „In hoeverre houdt de chemische industrie rekening met external diseconomies”.

- middag: Voordracht door Drs. J. M. den Uyl, lid Tweede Kamer voor de P.v.d.A.: „Achtergronden van het groeibeleid in Nederland”. Forumdiscussie onder voorzitterschap van Prof. Drs. H. W. Lambers. Forumleden: Prof. Mr. J. M. Polak, Prof. Dr. L. J. Zimmerman, Prof. Dr. F. W. Rutten, Ir. J. A. Beukers, Drs. S. E. Pronk, Drs. J. M. den Uyl.
- avond: Slotmanifestatie aan boord van m.s. „Erasmus” door de verlichte havens van Rotterdam. Aan boord zal het cabaret Tingel-Tangel alsmede feestmuziek de vaart veraangenamen. Beperkte introductie toegestaan.

N.B. Het programma kan nog wijzigingen ondergaan. Ten overvloede zij vermeld dat de conferentie in de *Nederlandse taal* zal worden gehouden, behoudens de voordracht van Dr. E. J. Mishan.

Belangstellenden, die aan het congres willen deelnemen, kunnen dat kenbaar maken aan het secretariaat van de Commissie Economen Conferentie, Haringvliet 36, Rotterdam. De aanvragen tot deelname zullen worden afgewerkt in volgorde van binnenkomst. Toezending van toegangs-

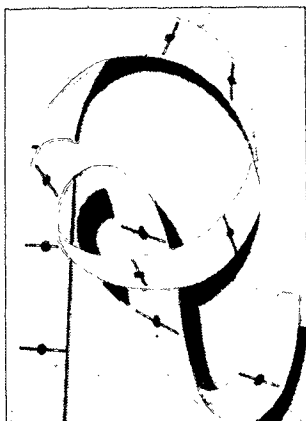
kaarten alsmede van een documentatiemap volgt zo spoedig mogelijk na ontvangst van het verschuldigde inschrijfgeld. Dit bedraagt f. 25 inclusief alle maaltijden en de slotmanifestatie op de „Erasmus”. Aan ingeschrevenen aan Universiteit of Hogeschool *buiten* Rotterdam wordt bovendien een vergoeding verstrekt van 50 pCt. der reiskosten (inclusief overnachtingen en ontbijt), als en voor zover deze de f. 7,50 te boven gaan.

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON (010) 11.19.80 *

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM-2

Eigenlijk alles
op het gebied van
genummerd
controle-drukwerk
aan rollen

ROELANTS

SCHIEDAM
afd. waarde-drukwerk

GEMEENTE ROTTERDAM

Het HAVENBEDRIJF vraagt

voor de Economische afdeling, welke belast is met het adviseren van de Directie op algemeen en vervoerseconomisch gebied en met de economische documentatie en voorlichting

een **ECONOOM**

- taak:**
- het medewerken aan onderzoeken naar de consequenties, welke voor de havens van Rotterdam voortvloeien uit de ontwikkelingen in handel, verkeer en industrie en uit de economisch-politieke maatregelen in binnen- en buitenland;
 - het opstellen van analyses;
 - het voorbereiden van beleidsnota's;

vereist: doctoraal examen economische wetenschappen, ervaring in het verzamelen, verwerken en interpreteren van economische en statistische gegevens; goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid, ook in de moderne talen; moet de chef van de afdeling kunnen vervangen.

Het salaris is in overeenstemming met de belangrijkheid van deze interessante en afwisselende functie.

Bij de selectie zullen de resultaten van een psychologisch onderzoek mede een rol kunnen spelen.

Sollicitaties worden binnen 14 dagen en onder nr. 60/0936 ingewacht bij de chef van het Bureau Personeelvoorziening, stadhuis, Rotterdam.

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

Hoezeer de geldmarkt in de laatste weken onder invloed staat van de bewegingen in 's Rijks Kas, is in de afgelopen weken gebleken. Immers, in de week die 12 februari is geëindigd, was de marktsituatie krap. Het tegoed der banken bleef op het lage peil van f. 15 mln. gehandhaafd, terwijl deze instellingen met f. 134 mln. in het krijt bleven staan bij De Nederlandsche Bank. Enige weken lang stroomden er per saldo middelen uit de markt naar de Staat, blijkende uit de stijging van het tegoed van de Schatkist bij De Nederlandsche Bank. De inkrimpende bankpapiercirculatie bood hiertegenover wel enige compensatie, doch lang niet genoeg om de marktsituatie te doen veranderen.

In de afgelopen week vond op 15 februari de maandelijks uitkering plaats van het Rijk aan de gemeenten. Hierdoor wijzigde zich de marktsituatie onmiddellijk. Dit blijkt uit de verlaging van de rente voor daggeldleningen. Op genoemde datum vond een daling plaats met niet minder dan 1½ pCt. tot 3 pCt., waarop 16 februari een verdere verlaging tot 2½ pCt. volgde.

In de komende periode gaan de ultimostijging van de bankbiljettencirculatie en de storting op de staatslening, factoren die in dezelfde richting werken, de marktsituatie voor een belangrijk deel bepalen.

KAPITAALMARKT

Het is nu eenmaal de gewoonte van een gunstige beurs te spreken, wanneer de koersen van aandelen zich in stijgende lijn bewegen en de beursituatie ongunstig te beoordelen wanneer het omgekeerde plaatsvindt. Men stelt zich daarbij klaarblijkelijk op het standpunt van de verkoper. Uit dit oogpunt zijn januari en ook de eerste weken van februari niet gunstig geweest. De koerswaarde van gewone aandelen van Nederlandse vennootschappen in de notering ter beurze

opgenomen, is van ultimo december 1967 tot eind januari gedaald van f. 36.121 mln. tot f. 35.194 mln.

De gang van zaken in New York blijft, niettegenstaande overheidsmaatregelen van de Amerikaanse regering beide markten van elkaar hebben gescheiden, voor de algemene ontwikkeling te Amsterdam van de grootste betekenis. De vooral door politieke factoren veroorzaakte zwakte op de New Yorkse beurs leidt tot een voortdurende druk op de Amsterdamse beurs.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen (1953 = 100)	29 dec. 1967	H. & L. 1968	9 febr. 1968	16 febr. 1968
Algemeen	374	378 — 359	360	362
Internationale concerns	514	523 — 495	460	499
Industrie	357	359 — 343	344	345
Scheepvaart	109	113 — 107	107	108
Banken en verzekering	185	185 — 179	183	184
Handel enz.	168	170 — 160	161	163

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a)

Kon. Petroleum	f. 155,60	f. 150,60	f. 154,60
Philips	f. 127,40	f. 119,80	f. 119,20
Unilever, cert.	f. 108,40	f. 106,20	f. 105,40
Zout-Organon	f. 160	f. 157,90	f. 156,50
Hoogovens, n.r.c.	f. 125,40	f. 113,50	f. 111,50
A.K.U.	f. 66	f. 71,30	f. 70,70
AMRO-Bank	f. 47,20	f. 46,80	f. 46,90
Nat. Nederlanden	619	599½	610
K.L.M.	f. 276	f. 189	f. 189
Robeco	f. 228,40	f. 226,40	f. 224,80

New York

Dow Jones Industrials	905	840	836
Rentestand			
Langlopende staatsobligaties b)	6,27	6,36	6,38
Aandelen: internationaal b) ..	4,0	.	.
lokale b)	4,2	.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	4½	4½	4½

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.
b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. Jongman

Recente publikaties

Prof. Dr. S. Wiegiersma: Psychologie van beroep en beroepskeuze. J. B. Wolters, Groningen 1967, 297 blz., f. 16,90.

Van dit boek verschenen eerder reeds twee drukken in de Aula-reeks, als pocketuitgave dus. Nu verscheen een uitgave „in een vorm die meer beantwoordt aan de gebruikelijke voorstelling van een wetenschappelijk werk”, zoals het in het Voorwoord heet.

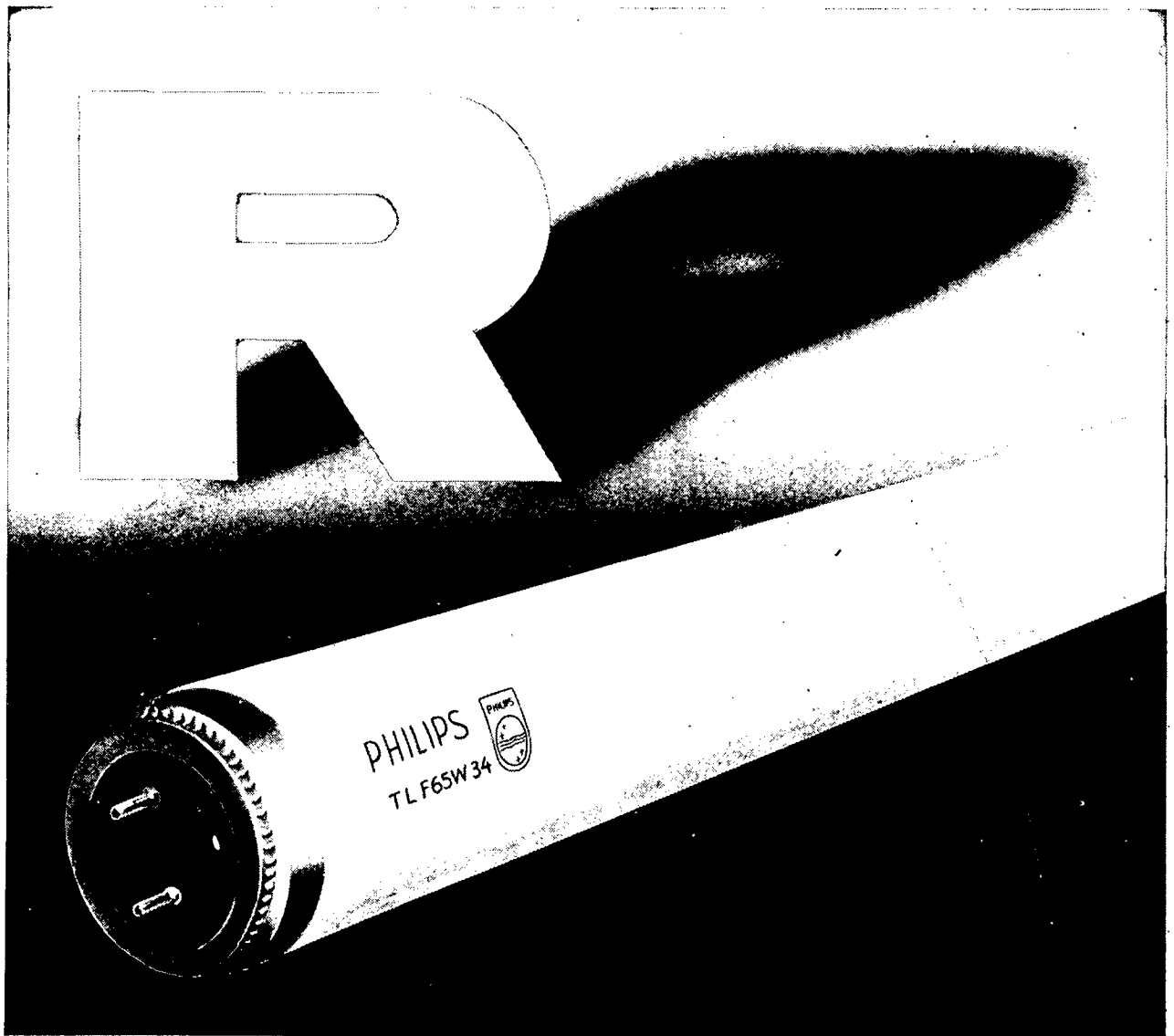
De hoofdopzet van het boek is inhoudelijk gehandhaafd. Wel is er een

tweetal hoofdstukken bijgekomen, terwijl de overige up-to-date zijn gebracht. Inhoud in hoofdlijnen: Inleiding — Beroepenanalyse — Psychologische fundering van de beroeps geschiktheid — Beroepen classificatie — De mens in het beroep — Grensbepalende factoren — Richtinggevende factoren — Toevalsinvloeden op de beroepskeuze — Het beroepskeuze proces — Beroepskeuze als persoonlijke ervaring — De ontwikkelingsgang van de mens in de arbeid — Besliskundige aspecten

van de beroepskeuze — Een algemene theorie van de beroepskeuze — Hulp bij de beroepskeuze.

B. A. de Vries: The export experience of developing countries. World Bank Staff Occasional Papers 3. I.B.R.D., John Hopkins Press, Baltimore 1967, 86 blz., \$ 1,50.

Dit boekje behandelt een belangrijk aspect van de economische ontwikkeling der ontwikkelingslanden — de groei en samenstelling van de export en de relatie tussen de exportontwikkeling en de ontwikkelingspolitiek van deze landen.

630.26

De R van Rendement is doorslaggevend voor uw bedrijfsverlichting

Het rendement is bij de keuze van bedrijfsverlichting van doorslaggevend belang. Het hoogste rendement bereikt u bij de juiste onderlinge afstemming van „TL”-lamp, armatuur, voorschakelapparaat en starter. Philips beheerst alle technieken die daarvoor nodig zijn. Daarom hebt u met Philips bedrijfs-

verlichting zekerheid. De zekerheid van een zo hoog mogelijk rendement.

PHILIPS „TL”-verlichting:

- Hoog rendement - Blijvend goede lichtopbrengst • Grote bedrijfszekerheid • Minimale wattverliezen • Vol-

komen aanpassing aan elke bedrijfs-situatie.

Gemaakt voor uw bedrijf:

Het bijzonder instructieve boekje „Praktische wenken voor Bedrijfsverlichting” wordt u per omgaande toegezonden na aanvraag bij Philips Nederland n.v., Afd. Bedrijfsverlichting 47, Eindhoven.

Dit instructieve boekje ligt voor u klaar bij: Philips Nederland n.v. Afd. Bedrijfsverlichting, Eindhoven

PHILIPS

Bedrijfsverlichting